

KVFS

2008:12

Utkom från trycket den
31 mars 2008

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om planering av kriminalvårdspåföljd och häktesvistelse.

Beslutade den 26 mars 2008

Kriminalvården föreskriver följande med stöd av 43 § förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt (KvaF), 6 kap. 1 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder (FrivF) och 55 § förordningen (2001:682) om behandling av personuppgifter inom kriminalvården och beslutar följande allmänna råd.

Allmänt

Allmänna råd

En för hela verkställigheten sammanhängande plan för varje klient utgör grunden för att Kriminalvården ska kunna fullgöra sitt uppdrag att verka för att återfall i brott förebyggs. Planen ska utgå från den aktuella påföljden, vara framåtsyftande och inriktas mot de områden som har starkast samband med återfall i brott, enligt vad som framkommer genom en risk- och behovsanalys. För att skapa en sammanhållen och konsekvent verkställighet ska planen utgå från frivårdens personutredning, om sådan finns och upprättas i nära samverkan mellan Kriminalvårdens olika verksamhetsställen.

Definitioner

1 § Behandlingsplan enligt 6 § KvaF och plan för övervakning enligt 5 kap. 3 § FrivF kallas i dessa föreskrifter verkställighetsplan. Planering för häktade benämns plan för häktesvistelse.

Allmänna råd

Av bestämmelserna i de angivna förordningarna följer att en verkställighetsplan ska upprättas avseende varje intagen i anstalt och varje klient som står under övervakning.

Föreskrifterna ska inte tillämpas på en klient som avtjänar villkorlig dom i kombination med samhällstjänst. För denne gäller istället reglerna om arbetsplan m.m. i enlighet med Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om samhällstjänst. Föreskrifterna ska inte heller tillämpas på en klient som avtjänar fängelsestraffet i form av intensivövervakning genom elektronisk kontroll utan att ställas under övervakning. För denne ska de särskilda planeringsdokumenten för denna verkställighetsform användas i enlighet med Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

När det gäller häktade saknas bestämmelser i lag eller förordning om upprättande av plan. Viss planering för häktesvistelsen ska dock ske enligt regelverket för häktade. Plan för häktesvistelse regleras i 7 §, avsnittet "Särskilt om häkte".

Upprättande av verkställighetsplan

2 § Den anstalt som klienten är inskriven i eller det frivårdskontor klienten tillhör när denne står under övervakning ansvarar för att en verkställighetsplan upprättas och fastställs. En tjänsteman med ansvar för att verkställighetsplanen upprättas och fastställs ska utses för varje klient.

Allmänna råd

Ansvar för att verkställighetsplanen upprättas och fastställs åvilar den anstalt där klienten är inskriven även när klienten beviljats frigång eller vårdvistelse. För klienter som har beviljats utökad frigång eller vistelse i halvvägshus har frivården motsvarande ansvar. Särskilda bestämmelser om vem som ansvarar för utredningen av särskilda utslussningsåtgärder finns i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om särskilda utslussningsåtgärder. När klienten både verkställer ett fängelsestraff och står under övervakning ansvarar anstalten för att verkställighetsplanen upprättas och fastställs. Att frivården ansvarar för att samordna planeringen framgår av 8 §.

Vem som kan utses till planeringsansvarig tjänsteman beror på verksamhetsställets organisation. I frivård är det normalt frivårdsinspektören medan det i anstalt normalt är klientens kontaktman. Det torde dock ibland vara nödvändigt att ha särskilt utsedda tjänstemän som planeringsansvariga. Dessa samverkar nära med kontaktmännen i olika delar av planeringsarbetet. Den som utses bör ha genomgått utbildning för uppdraget samt bedömts ha erforderlig kompetens. Flera tjänstemän kan ha ett med ansvarig tjänsteman överenskommet ansvar om planering av olika delar av verkställighetsplanen. Ansvar för den sammanhållna planeringen åvilar alltid den ansvarige tjänstemannen.

3 § En utredning ska göras som underlag för verkställighetsplanen. Utredningen ska innefatta genomgång av bakgrundsfaktorer och tidigare utredningar samt en kartläggning av risker, behov och andra förutsättningar som har betydelse för innehållet i verkställigheten och för möjligheterna att minska risken för återfall i brott. Klientens aktiva medverkan i utredningen ska alltid eftersträvas.

Allmänna råd

Allmänt

Utredningen bör påbörjas omedelbart när domen blir verkställbar.

Det bör göras tydligt för klienten att en verkställighetsplan måste upprättas även om han/hon inte vill medverka och att hans/hennes bristande medverkan kan få konsekvenser för verkställighetsinnehållet. Utredningen bör till sin omfattning och innehåll anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet.

Klientens inställning till brottsligheten och verkställigheten är viktig liksom hans/hennes egen syn på riskerna och behoven.

Utredningsunderlag

Utredningen bör utgå från innehållet i

- *aktuell dom,*
- *tidigare domar,*
- *personutredning/yttrande,*
- *behandlingsjournal,*
- *läkarutlåtanden,*
- *placeringsunderlag,*
- *utredning enligt Addiction Severity Index (ASI),*
- *säkerhetsbedömning,*
- *bedömningar av Kriminalvårdens underrättelsetjänst, varvid ska beaktas att dessa normalt inte får delges klienten*
- *utredningar som utförs av annan kriminalvårdspersonal, såsom programledare, lärare, arbetsledare och sjuksköterskor,*
- *beslut om besöksförbud enligt lagen (1988:688) om besöksförbud,*
- *innehållet i riksmottagningens utredning samt*
- *beslut om särskilda villkor.*

Den ansvarige tjänstemannen bör tillfråga klienten om medgivande att få ta del av den planering som görs av hälso- och sjukvården inom Kriminalvården.

Användning av risk- och behovsinstrument

Riskbedömningsinstrument, där såväl statiska (inte påverkbara) som dynamiska (påverkbara) faktorer vägs samman, skapar generellt sett ett säkrare underlag för bedömningen av klientens risker och behov än enbart genomgång av aktmaterial och personbedömning.

- *Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT) och Drug Use Disorders Identification Test (DUDIT) är screeninginstrument som bör användas för att indentifiera personer med riskabla alkoholvanor respektive narkotikaanvändare.*

- ASI är ett grundläggande hjälpmedel för risk- och behovsbedömning som bör användas utifrån en individuell bedömning enligt den prioritering som framgår nedan.

- För sexualbrottsdömda och personer dömda för våld i nära relation (partnervåld) bör hänsyn tas till att dessa grupper kan bedömas ha låg risk för återfall om endast generella riskfaktorer beaktas. Med våld i nära relation avses en mans våld mot en kvinna som han har eller har haft en sexuell relation med. Det är därför angeläget att bedömningen också grundas på utfall från specifika riskbedömningsinstrument som även ger stöd för riskhanteringen. Violence Risk Scale: Sexual Offenders (VRS:SO) alternativt Stables bör användas för sexualbrottsdömda och Spousal Assault Risk Assessment (SARA) vid partnervåld.

- Beslutsstöd för riskbedömningar inom kriminalvården (BERIT) ger en god grund för risk- och behovsbedömningen i samband med våldsbrott och indikerar även när mer specifika riskbedömningsinstrument, t.ex. HCR-20, bör användas.

Det bör observeras att den som ska använda risk- och behovsbedömningsinstrument måste ha kompetens för detta.

Målgruppsprioritering avseende ASI

ASI-utredning bör **i anstalt** normalt göras

- på behandlingsanstalt/ avdelning för narkotikamissbrukare,
- på ungdomsavdelning och riktmärkesplatser för unga upp till 21 år, varvid ungdomsversionen ADAD normalt bör användas
- inför planering av vårdvistelse,
- inför planering av mera omfattande behandlingsprogram, enligt kravprofil för respektive program samt
- för intagna med strafftider över sex månader med hög risk för återfall, relaterat till antal tidigare domar (exklusive riksmottagningsutredda, se nedan).

ASI-utredning bör i anstalt normalt inte göras för

- intagna med fängelsestraff understigande sex månader,
- intagna som utretts vid riksmottagning samt
- intagna med huvudbrotten ekonomisk brottslighet (skattebrott, bokföringsbrott, grov trolöshet mot huvudman), sexualbrott och/eller partnervåld (andra instrument ska användas vid sexualbrott och partnervåld).

ASI-utredning bör **inom frivården** normalt göras

- för unga upp till 21 år om inte detta redan gjorts i samband med personutredning/yttrande, varvid ungdomsversionen ADAD normalt bör användas
- inför planering av mera omfattande behandlingsprogram, enligt kravprofil för respektive program

ASI-utredning bör inom frivården normalt inte göras för

- övriga klienter som står under övervakning.

En individuell bedömning av behovet av ASI bör göras. Om ASI-utredning genomförts av annan huvudman behöver den normalt inte

upprepas om Kriminalvården får del av informationen. En ASI-utredning kan behövas även för en klient som inte tillhör någon av de ovan angivna prioriterade målgrupperna. I frivård kan behov av insatser behöva utredas med hjälp av ASI för att förebygga återfall hos dem med hög risk, t ex vid bedömning av föreskriftsinnehåll.

Faktorer som särskilt bör beaktas vid risk- och behovsanalys

De mest tillförlitliga faktorerna för bedömning av återfallsrisk är enligt nuvarande forskning följande:

Statiska (ej påverkbara) faktorer:

- Ålder vid första dom: Ju yngre vid första dom, desto större risk.
- Antal tidigare domar: Ju fler tidigare domar, desto större är återfallsrisken. Särskilt domar under de senaste fem åren bör beaktas.
- Brottsligheten: Aktuellt brott samt tidigare brottslighets typ och omfattning, (grov, samhällsfarlig, riktad mot allmänheten, seriekaraktär, hedersrelaterad, ideologiskt betingad, nätverksorganiserad) samt dess eventuella anknytning till extremorganisation eller internationell brottslighet.
- Ny brottslighet, som ännu ej lett till dom.
- Om klienten tidigare varit föremål för åtgärder inom socialtjänsten, särskilt vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, tidigare verkställighet enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.
- Om klienten tidigare vårdats för psykiska problem, särskilt vård enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.
- Tidigare misskötsamhet i samband med vistelse i häkte eller anstalt eller under verkställighet av frivårdspåföljd.
- Diagnostiserad antisocial personlighetsstörning. Observera att för att fastställa personlighetsstörning krävs expertbedömning.

Dynamiska (påverkbara) faktorer och som har samband med brottslighet (kriminogena):

- Ekonomiska problem, beroende av försörjningsstöd från socialtjänsten.
- Problem i samband med arbete eller skola.
- Bristfällig skolunderbyggnad, avsaknad av yrkesutbildning.
- Bristfälligt socialt kontaktnät och/eller social isolering. Särskilt bör noteras om den dömda är förälder samt hur eventuella familjerelationer fungerar.
- Bostadsproblem.
- Fritidsproblem.
- Psykisk ohälsa.
- Antisocialt livsmönster (inte att förväxla med antisocial personlighetsstörning enligt expertdiagnos ovan).

- *Kriminellt umgänge, anknytning till extremorganisation, nätverksorganiserad.*
- *Kriminella attityder och värderingar.*
- *Missbruk/beroende av beroendeframkallande medel eller dopingpreparat.*
- *Spelberoende.*

För kvinnor bör särskilt beaktas om de själva är brottsoffer och riskerar fortsatta övergrepp, varit inblandade i sexhandel och vilket stöd som kan behövas för att komma ifrån denna, om det finns behov kopplade till graviditet och att ha barn hos sig i anstalt.

För våldsbrottsdömda är risken för återfall särskilt förknippad med:

- *Tidigare våldsbenägenhet.*
- *Missbruk/beroende av alkohol och/eller droger.*
- *Nätverksorganiserad brottslighet*
- *Psykisk sjukdom eller störning, särskilt om klienten vårdats för psykiska problem enligt lagen (1991:1128) om rättspsykiatrisk vård. Psykisk sjukdom är inte ensam synonymt med risk för våldsbenägenhet, men i kombination med t ex ungdom och tidigare visad våldsbenägenhet kan psykisk sjukdom höja risken för återfall i våldsbrott.*

Av ovanstående faktorer har visats att följande fyra är särskilt viktiga att beakta:

- *Tidigare brottslighet och samhällsingripanden. Den som har en lång brotts historia har ofta upplevt att kriminaliteten givit honom/henne vinster på olika sätt, vilket gör denna faktor särskilt viktig.*
- *Antisocialt livsmönster. Detta handlar om faktorer hos klienten som kan hänga samman med brister i uppfostran, att inte bry sig om vad hans/hennes beteende får för konsekvenser för omgivningen, impulsivitet- "handla först, tänk sedan" och som är möjliga att påverka.*
- *Kriminellt umgänge. Med detta menas att klienten har ett socialt stöd för att fortsätta med kriminaliteten.*
- *Kriminella attityder och värderingar. Dessa stöder ett fortsatt kriminellt beteende genom att klienten för sig själv har skapat goda skäl att försvara varför han/hon kan begå brott i vissa situationer.*

De tre senare faktorerna är möjliga att påverka. När någon eller flera av dessa faktorer är för handen bör målet vara att i första hand påverka dessa faktorer hos klienten. Missbruk/beroende av alkohol och/eller droger bör därutöver alltid beaktas, eftersom kombination med missbruk/beroende ytterligare ökar återfallsbenägenheten.

Skyddande faktorer

Vid inventeringen av de dynamiska riskfaktorerna bör även skyddande faktorer som är positiva och stödjande för att minska återfallsrisken beaktas. Särskilt viktigt är det att så långt möjligt medverka till att en

person inte blir av med sin bostad eller sin försörjning och ges möjlighet att upprätthålla positiva relationer.

**KVFS
2008:12**

Förnyad risk och behovsanalys

Risk- och behovsanalysen behöver fortlöpande uppdateras, särskilt för långtidsdömda. Den dömda kan exempelvis ha genomgått programverksamhet, som påverkat bedömningen i positiv riktning, eller ha misskött sig i sådan utsträckning att bedömningen måste omprövas. Särskilt när lättnader i verkställigheten övervägs, t.ex. i form av utslussningsåtgärd, bör förnyad bedömning ske. Även om risknivån inte ändras är det viktigt att notera positiva och negativa förändringar.

Klientens medverkan, realism i bedömning

Risk- och behovsanalysen måste väga in i vad mån klientens ambitioner i olika avseenden ter sig realistiska och i vilken utsträckning klienten velat medverka eller varit förtegen. Detta kan avsevärt påverka vilka slutsatser som kan dras. Om kännedomen om de dynamiska faktorerna är bristfällig blir de statiska faktorerna således desto viktigare och omvänt.

4 § Uppgift om missbruk/beroende av alkohol och narkotika ska registreras i anslutning till att ny verkställighet påbörjas avseende förhållandena i frihet före verkställigheten. För villkorligt frigivna gäller den registrering som skett under anstaltsvistelsen. Uppgiften ska bara ändras om tidigare registrering visat sig vara felaktig.

Allmänna råd

Gravt narkotikamissbruk/beroende (narkotikaklass 2) föreligger om en person injicerat narkotika en eller flera gånger under de senaste tolv månaderna i frihet eller använt narkotika på annat sätt (exempelvis rökt hasch) dagligen eller så gott som dagligen de senaste tolv månaderna i frihet.

Narkotikamissbruk/beroende (narkotikaklass 1) föreligger om en person använt narkotika under de senaste tolv månaderna i frihet men inte faller under definitionen för gravt narkotikamissbruk/beroende.

Användning av narkotikaklassade läkemedel utan läkarordination är att anse som narkotikamissbruk/beroende och ska bedömas enligt ovan.

Alkoholmissbruk/beroende (alkoholklass 1) föreligger om personen druckit alkohol i sådan omfattning att det medfört fysiska, psykiska eller sociala skadeverkningar för honom/henne eller hans/hennes närmaste omgivning under de senaste tolv månaderna i frihet.

Uppgiften avser endast förhållandena före verkställighetens början och således inte den dömdes eventuella missbruk/beroende därefter.

5 § Sedan utredningen har slutförts ska utredningsunderlaget sammanställas och en skriftlig verkställighetsplan upprättas som beskriver ett mer preciserat verkställighetsinnehåll. Verkställighetsplanen ska innehålla mål, eventuella delmål, planerade insatser samt tidplan för genomförande och uppföljning. Planen ska fastställas vid de tidpunkter som anges i 9 och 11 § §.

Allmänna råd

Allmänt

Verkställighetsplanen baseras på en sammanställning av risker, behov och andra viktiga faktorer som identifierats under utredningen. Den omfattar även en värdering av de olika riskerna och behoven samt en samlad bedömning av risken för återfall i brott. Delmål är viktiga i de fall huvudmålet är mera omfattande och/eller långsiktigt.

Resursinventering

Utifrån de risker och behov som utredningen visat görs en resursinventering. Målet bör därvid vara att utnyttja Kriminalvårdens resurser så att klienten får del av rätt insats vid rätt tillfälle. Klientens egna resurser bör tas tillvara och han/hon bör stimuleras till en aktiv roll i genomförandet och uppföljningen av planerade insatser, exempelvis bör handlingsplaner som klienten själv kan komma att upprätta i samband med programverksamhet tas till vara. Resurser i klientens sociala nätverk bör kartläggas och särskilt tillvaratas om dessa kan bidra till att klienten inte återfaller i brott. Det bör även särskilt beaktas om klienten är förälder. Arbetet ska så långt möjligt ske tillsammans med klienten. Insatser av socialtjänst, psykiatri, beroendevård eller Statens Institutionsstyrelse bör beaktas som utgångspunkt för Kriminalvårdens planering, så att dubbelarbete undviks. I planeringen kan även delta t.ex. företrädare för socialtjänsten och andra berörda myndigheter, vårdgivare och frivilligorganisationer. Så långt möjligt bör samhällets resurser utanför Kriminalvården aktiveras, förutsatt att detta inte innebär att samhällsskyddet eftersätts eller att verkställigheten urholkas. Det är viktigt att skilja ut sådant som primärt ska tillgodoses av andra myndigheter.

Insatser riktade mot identifierade behov

Programverksamhet, insatser mot missbruk/beroende, fritidsaktiviteter, förmedling av kontakt med andra organ i samhället och, för intagna i anstalt, träning inför frigivning genom självförvaltning, är exempel på insatser som bör övervägas för att komma tillrätta med behov som identifierats hos klienten. Klienter med låg risk för återfall i brott bör inte komma ifråga för mera omfattande behandlingsinsatser.

Planering

Verkställighetsplanen bör ha både ett kort och ett långt perspektiv och följa klienten oavsett vilket verksamhetsställe denne tillhör. Varje omprövning av planen bör beakta den tidigare uppgjorda planeringen och ta hänsyn till ändrade förutsättningar. Verkställighetsplanen bör vara överskådlig och planerad i en logisk ordning så att det är möjligt att följa upp utfallet av insatserna. Omfattningen av verkställighetsplanen beror på klientens identifierade risker, behov av insatser och förutsättningar för genomförande. Verkställighetsplanen kan vara koncentrerad till ett enda mål/behov, om detta bedöms ha stor betydelse för att motverka återfall i brott. Verkställighetsplanen kan också innefatta ett antal andra mål/behov

som prioriteras i varierande grad under olika delar av verkställigheten. Planeringen bör beakta övriga risker som identifierats. Den bör vara realistisk vad avser klientens förutsättningar att nå uppsatta delmål och mål, varför även utfallet av tidigare insatser bör analyseras. Har inte klienten deltagit i planeringen bör detta dokumenteras. Om klienten saknar vilja till förändring, trots konstaterade risker och behov bör motivationsinsatser planeras.

Mål som ska uppnås genom planerade insatser bör normalt delas in i delmål som kan uppnås under verkställigheten. Om ett mål inte kan uppnås under verkställigheten bör samverkan vid behov initieras med andra myndigheter i god tid före verkställighetens slut. Insatserna under verkställigheten bör konkretiseras och det bör anges vem som är ansvarig för insatserna, hur de kommer att genomföras samt vem eller vilka, som kommer att fatta beslut inom ramen för verkställighetsplanen och helt eller delvis ta ansvar för genomförandet.

Beträffande livstidsdömda ska de särskilda riktlinjerna för livstidsdömdas verkställighet beaktas.

6 § Klienter som begått brott när de var under 21 år ska informeras om möjlighet till medling och vart de kan vända sig för att anmäla sitt intresse för deltagande.

Allmänna råd

Alla kommuner har skyldighet att ha medlingsverksamhet antingen i egen regi eller i samarbete med andra kommuner. Medling syftar till att reparera skador som uppstår av brott och är ett möte mellan en person som erkänt ett brott och den person som drabbats av brottet. Mötet sker med hjälp av en tredje person, en opartisk medlare. Meningen är att de inblandade i en brotts handling med stöd från medlaren kan samtala om vad som hände, varför det hände och vilka konsekvenser brottet har medfört.

Genomförande och uppföljning

7 § Den tjänsteman som enligt 2 § är ansvarig för att verkställighetsplanen upprättas och fastställs, ska fortlöpande följa upp att innehållet i verkställighetsplanen genomförs och dokumentera utfallet. Tjänstemannen ska därvid kommunicera med övriga berörda om uppnådda mål och avvikelser från verkställighetsplanen. Annan personal, som enligt överenskommelse med den ansvarige tjänstemannen fått i uppdrag att planera och följa upp insatser, ska dokumentera dessa i planen.

Allmänna råd

Arbetet bedrivs enligt uppgjord plan, varvid klienten så långt möjligt ska stimuleras till att ta eget ansvar. I planen kan emellertid ingå medverkan från många personer beroende på resultatet av risk- och behovsanalysen och utfallet av resursinventeringen. Det är viktigt att lärare, programledare, arbetsledare och annan kriminalvårdspersonal fortlöpande dokumenterar utfallet av planerade insatser enligt överenskommelse med den ansvarige tjänstemannen. Det kan exempelvis avse studieprestationer

och/eller utfall av brotts- och missbruksrelaterade program som bör beaktas i den fortsatta verkställigheten. Den ansvarige tjänstemannen ska följa upp planen vid varje tidpunkt då ett enskilt delmål borde ha uppnåtts och tillse att detta dokumenteras. Har målet uppnåtts fortsätter arbetet enligt planen. I annat fall bör planen omprövas med avseende på tidplan, insatser eller mål.

Särskilt om häkte

8 § En plan för häktesvistelsen ska upprättas och fastställas snarast efter häktningen och senast inom tre veckor. Planen ska omprövas vid behov men åtminstone varannan månad. Frivården ska så långt möjligt medverka i planeringen. En tjänsteman med ansvar för planen för häktesvistelse ska utses för varje klient. Uppgift om missbruk/beroende av alkohol och narkotika ska registreras omgående efter häktningen. Uppgiften ska bara ändras om tidigare registrering visat sig vara felaktig. Planen för häktesvistelsen ska omprövas vid behov.

Allmänna råd

Allmänt

Häktetiden bör utnyttjas till att översiktligt utreda aktuella risker och behov. Behovet av säkerhetshöjande inslag i frihetsberövandet ska identifieras, exempelvis i samband med restriktioner, gemensamhet, ute-vistelser och hotbilder.

I planen för häktesvistelsen bör den häktades situation kortfattat dokumenteras i tillämpliga delar avseende följande:

- *Bakgrundsfaktorer*
- *Aktuell frivårdstillhörighet*
- *Behov av tolk*
- *Önskad kontakt med ambassad*
- *Bostadssituation med särskilt beaktande av risk för vräkning*
- *Barn*
- *Arbete/utbildning*
- *Missbruk/beroende*
- *Psykisk ohälsa med särskilt beaktande av suicidrisk*
- *Ekonomi*
- *Behov av kontakt med nära anhörig och andra viktiga personer, inklusive besöksverksamhet, behov av medicinsk eller psykologisk behandling*
- *Säkerhetsbedömning*
- *Skötsamhet under häktesvistelsen*

Häktet bör redan vid inskrivningen identifiera och dokumentera aktuellt frivårdskontor och meddela frivården om att klienten finns på häktet samt vem som är kontaktman. Frivården bör omgående underrättas om klienten frigges eller förflyttas till annat häkte. Frivården bör komplettera planen för häktesvistelsen med relevanta uppgifter från personutredning/yttrande och annan information, alla kontakter som frivården har med personal och

klient samt journalföra relevanta uppgifter från eventuellt pågående frivårdsverkställighet. Frivården bör samråda med häktespersonalen om klientens situation, särskilt inför upprättande av placeringsunderlag.

Uppgift om missbruk/beroende av alkohol och narkotika registreras i enlighet med vad som beskrivs i de allmänna råden under 4 §. Uppgiften avser endast förhållandena före häktningen och således inte den häktades eventuella missbruk/beroende därefter.

Motivations- och informationsarbete bör bedrivas för att underlätta för en häktad med exempelvis missbruk/beroendeproblem att få insikt i och börja bearbeta sin situation. Denna verksamhet kan bland annat bedrivas genom uppsökare, vars uppgift är att identifiera och uppsöka missbrukare, motivera till drogfrihet, visa möjliga vägar ut ur missbruk/beroende samt motivera till placering på behandlingsanstalter och behandlingsavdelningar inom Kriminalvården. Uppsökarna bör skyndsamt informera frivården om att kontakt med en häktad är etablerad. Uppsökarnas insatser och planering ska dokumenteras i planen för häktesvistelsen. Socialtjänstens resurser bör om möjligt tas till vara.

Insatser till skydd för klienten själv och andra

Risker avseende hot och våld för klienten själv och andra måste beaktas. Om det av dom eller annan omständighet framgår att det finns risk att klienten utövar eller utsätts för diskriminering, trakasserier, våld eller hot om våld som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionshinder eller nätverksorganiserad brottslighet bör detta beaktas för att avgöra behovet av särskilda insatser

Frigivning från häkte

För fängelsedömda som till följd av lång avräkningstid eller på grund av platsbrist villkorligt frigges direkt från häkte ska beaktas att frivården ska besluta om övervakning, se vidare Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om frivårdens arbete med dömda under övervakning.

Särskilt om anstalt

9 § Frivården på den intagnes hemort ansvarar för att samordna arbetet med verkställighetsplanen för alla fängelsedömda som ska villkorligt frigges om det inte har beslutats att den intagne inte ska stå under övervakning. Samordningsansvaret omfattar även livstidsdömda samt intagna i anstalt som samtidigt står under övervakning på grund av annan verkställighet.

Allmänna råd

Anstalten har ansvar för att etablera kontakt med frivården och i registret anteckna frivårdskontor.

Frivårdens samordningsansvar för verkställighetsplanen innebär att obligatoriska samråd ska ske mellan anstalt och frivård inför fastställande och omprövning av verkställighetsplanen avseende permission, val av programverksamhet, lekmanannaövervakare, förflyttning, utslussning och behov av särskilda föreskrifter efter villkorlig frigivning. En ansvarsfördelning mellan anstalt och frivård ska upprättas. Frivården bör redan inför första behandlingskollegiet ta ställning till övervakarfrågan.

Frivården bör omgående underrättas vid byte av kontaktman, överflyttning till annat verksamhetsställe, överföring till psykiatrisk tvångsvård, vid misskötsamhet som kan påverka planeringen och vid beslut om uppskjuten villkorlig frigivning.

Möjligheten för en intagen som avtjänar fängelse på livstid att få stöd och hjälp av en förtroendemän enligt 14 § KvaF ska beaktas. Närmare bestämmelser härom finns i Kriminalvårdens föreskrifter om frivårdens arbete med dömda under övervakning m.m.

Samordningsarbetet bör bedrivas utifrån fastställd checklista för att säkerställa att alla omständigheter beaktas.

Frivården bör samarbeta med riksmottagningarna i anslutning till verkställighetens början och kommunicera personutredning/yttrande om detta inte gjorts tidigare. Riksmottagningens utredning bör i tillämpliga delar dokumenteras i utredningsunderlaget för verkställighetsplanen och läggas till grund för planeringen av den fortsatta verkställigheten.

10 § En verkställighetsplan för den intagne ska fastställas senast inom en månad från intagningen, såvida den intagne inte är placerad i riksmottagning. För intagen som varit placerad i riksmottagning ska verkställighetsplan fastställas senast inom en månad efter utplacering.

Verkställighetsplan ska omprövas och fastställas på nytt

- varannan månad om den återstående verkställighetstiden i anstalt understiger ett år,
- var tredje månad om den återstående verkställighetstiden i anstalt är ett år eller mer,
- före förflyttning till annat verksamhetsställe,
- efter förflyttning till nytt verksamhetsställe,
- inför villkorlig frigivning samt
- vid behov.

Före fastställande och omprövning ska planen normalt tas upp i behandlingskollegium och samråd ske med frivården

Allmänna råd

Allmänt

Beslut om fastställande av verkställighetsplan kan inte överklagas, se bilaga 1 till arbetsordning för Kriminalvården. Skäl att frångå att fastställa eller ompröva planen i anslutning till kollegium kan vara vid akuta situationer, t.ex. misskötsamhet.

Planeringen bör inriktas på insatser som kan bidra till att främja den intagnes anpassning i samhället. Det är viktigt att verkställighetsplanen utformas som en tidsaxel, inriktad mot en successiv utslussning när så är möjligt. Verkställighetsplanen bör utformas med beaktande av anstaltstidens längd.

För intagna som avtjänar högst tre månaders fängelse kan planen – utöver vad som krävs för anstaltsvistelsen – begränsas till att omfatta de mest angelägna behoven, t.ex. kontakt med socialtjänst eller vårdgivare inför frigivningen.

För intagna dömda till mer än 4 års fängelse kan planen till en början vara mera översiktlig och främst inriktas på de inledande insatser som bör ske i anstalten. Den utredning som sker vid riksmottagning utgör utredningsunderlag för verkställighetsplanen. Upprättande och fastställande av verkställighetsplanen kan dock inte ske förrän efter utplacering till anstalt. Beträffande livstidsdömda ska de särskilda riktlinjerna för livstidsdömdas verkställighet beaktas.

För utländska intagna ska underrättelseskyldigheten till ambassad beaktas liksom förutsättningarna för överföring av verkställigheten till hemlandet, endera på egen begäran eller efter ansökan från Kriminalvården. Eventuella behov av tolk och särskilda insatser, t.ex. svenskundervisning, placering inom anstalten och programverksamhet på hemspråk bör beaktas i planen.

Utredning, risk - och behovsanalys

Utöver vad som anges i 3 § bör risk- och behovsanalysen för den som är intagen i anstalt även omfatta de förhållanden som är speciella för vistelse i anstalt. Säkerhetsfrågorna är särskilt viktiga, varvid även följande bör beaktas:

- strafftiden, samt återstående verkställighetstid,
- om den dömda har ekonomiska resurser som kan öka risken för fritagning och rymning,
- om den intagne tidigare undandragit sig verkställighet av fängelsestraff,
- olämpliga konstellationer som innebär att den intagne utsätter personal och medintagna för hot eller våld,
- om den dömda varit delaktig i nätverksorganiserad brottslighet, varvid rymningsrisken särskilt bör beaktas,
- om den intagne är dömd till utvisning, vilket särskilt bör beaktas när frigivningen närmar sig, eftersom rymningsrisken då kan öka samt

- om den intagne i samband med tidigare verkställigheter missbrukat droger i anstalt, vägrat lämna urinprov, riktat hot/våld mot personal och eller medintagna eller bedömts som negativ ledare.

Bland de dynamiska faktorer som särskilt bör beaktas i anstalt kan nämnas:

- missbruk/beroendeproblem, särskilt tidigare bevisat missbruk/beroende och/eller hantering av droger i anstalt,
- behov av insatser som syftar till skydd för honom/henne själv, exempelvis på grund av hot från andra intagna eller suicidrisk samt
- behov av teoretisk och praktisk utbildning i syfte att anstaltstiden utnyttjas så effektivt som möjligt samt hur fortsättning kan te sig efter frigivningen.

Särskilda villkor

Särskilda villkor enligt 7 § tredje stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt anger en säkerhetsmässig miniminivå som inte får underskridas och som således kan påverka verkställighetsplanen.

Insatser till skydd för klienten själv och andra

Risker avseende hot och våld för klienten själv och andra måste beaktas vid differentiering/placering i anstalt, vilket kan begränsa Kriminalvårdens möjligheter att tillgodose andra behov hos denne. Om det av dom eller annan omständighet framgår att det finns risk att den dömde utövar eller utsätts för diskriminering, trakasserier, våld eller hot om våld som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, eller funktionshinder bör detta beaktas i verkställighetsplanen för att avgöra behovet av särskilda insatser

Förflyttning inom och mellan anstalter

Förflyttning till annan avdelning inom anstalten kan vara en del i planen såväl av säkerhetsskäl som för att den dömde ska få tillgång till lämpligt programutbud. Det bör finnas en plan för förflyttning till lägre säkerhetsnivå när den samlade riskbedömningen så medger, t.ex. efter välskött permission på egen hand. Förflyttning kan även visa sig nödvändig för att underlätta frigivningsförberedelser eller för att tillgodose behov av viss programverksamhet eller behandling.

Behov av hälso- och sjukvård

Klientens behov av hälso- och sjukvård bör beaktas i planen, varvid behov av uppföljande vårdinsatser efter frigivningen särskilt bör uppmärksammas.

Programverksamhet i anstalt

Den programverksamhet bör väljas som framstår som lämpligast för att uppnå de preciserade målen i verkställighetsplanen. Utfallet av tidigare insatser bör vid behov analyseras för att kunna bedöma vilka insatser som

är realistiska. Programverksamhet och vårdinsatser som inletts under anstaltstiden bör innefatta planerad uppföljning efter frigivningen.

**KVFS
2008:12**

Fritidsaktiviteter

Inom ramen för planen bör en inventering av fritidsintressen göras för att skapa en fritidsverksamhet som är meningsfull på såväl kort som lång sikt. Se vidare Kriminalvårdens riktlinjer för fritidsverksamhet.

Självförvaltning

Självförvaltning är en träning för ett eget boende och även på detta område kan konkret planering ske. Se vidare Kriminalvårdens riktlinjer för självförvaltning.

Besök

Möjligheten för en intagen att få ta emot besök är av väsentlig betydelse för att minska hans/hennes sociala isolering och vidmakthålla värdefulla kontakter med människor utanför anstalten, framförallt med dennes barn/familj/föräldrar. Kontakten med närstående bör uppmuntras och beaktas i planen.

Permission

Förutsättningarna för permission bör bedömas i verkställighetsplanen, varvid även behov av kontakt med frivård, övervakare, anhöriga m.fl. i anslutning till permissionerna bör beaktas. Närmare bestämmelser finns i föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt.

11 § Behov av utslussningsåtgärder som avses i 54 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt eller andra utvistelser i frigivningssyfte ska utredas inom ramen för verkställighetsplanen.

Allmänna råd

Frigivningsförberedelser och utslussningsåtgärder

I samband med upprättandet av verkställighetsplanen ska klienten, i ett tidigt skede, få information om möjliga utslussningsformer. I verkställighetsplanen bör tidsperspektivet för utslussningstredningen och eventuellt beslut om utslussningsåtgärd framgå. Planeringen för utslussningsåtgärder ska aktualiseras utan särskild ansökan från den intagne. Frigivningsförberedelser bör pågå under hela verkställigheten. Förberedelserna bör ske i nära samverkan med den intagne, med frivården och med andra myndigheter, organisationer och enskilda personer som kan främja den intagnes anpassning i samhället. Om möjligt bör detta ske genom personligt sammanträffande under permission.

Frigivning av intagen som är beroende av opiater bör alltid förberedas genom att denne i god tid remitteras till beroendemottagning för utredning och/eller fortsatt behandling. Detta gäller även intagna med ADHD-diagnos. Se vidare Basläkemedel på Krimnet.

Närmare bestämmelser om utslussning från anstalt finns i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om särskilda utslussningsåtgärder.

Slutlig omprövning inför frigivningen

Inför frigivningen görs en slutlig omprövning av verkställighetsplanen efter samråd med frivården om fortsatt plan för de som ska villkorligt frigives med övervakning.

Anstaltsspecifika insatser avslutas och frivårdsspecifika tillförs och utgör första delen av övervakningstiden.

Frigivningsdagen

Frigivningsdagen och tiden närmast efter frigivningen bör planeras särskilt noggrant, eftersom risken för återfall i brott då kan vara särskilt stor. Perioden bör vara strukturerad med t. ex. myndighetsbesök, möte med övervakare, frivilligorganisationer m.m.

Särskilt om frivård

12 § Verkställighetsplanen för klienter som står under övervakning ska fastställas inom en månad från övervakningens början. För villkorligt frigivna ska den plan som upprättats under anstaltsvistelsen omprövas och fastställas på nytt inom samma tid. Verkställighetsplanen ska därefter omprövas och fastställas på nytt

- var tredje månad,
- i samband med att ansvaret för verkställigheten övergår till annat verksamhetsställe,
- inför övervakningens upphörande, varvid alla mål och insatser ska avslutas samt
- vid behov.

Före första fastställande och före omprövning senast efter sex månader ska verkställighetsplanen normalt tas upp i frivårdskollegium.

Allmänna råd

Häktade och intagna i anstalt

Beträffande frivårdens medverkan i planeringen av häktesvistelse, se 8 §.

Beträffande frivårdens samordningsansvar för verkställighetsplaneringen i anstalt, se 9 §.

Skyddstillsyn med särskild föreskrift om behandlingsplan

Beslut om fastställande av verkställighetsplan kan inte överklagas. Se bilaga 1 till arbetsordning för Kriminalvården. Skäl att frånga att fastställa eller ompröva planen i anslutning till kollegium kan vara vid akuta situationer, t. ex misskötsamhet.

Har en skyddstillsyn förenats med en särskild föreskrift om behandlingsplan enligt 28 kap. 6 a § brottsbalken följer av 5 kap. 4 § FrivF att verkställighetsplanen kan begränsas till de åtgärder som inte ingår i behandlingsplanen. Utredningen som legat till grund vid utarbetandet av behandlingsplanen ska i relevanta delar dokumenteras i verkställighetsplanen, som därutöver också ska omfatta plan för kontaktfrekvens m.m. Uppföljning av planerade insatser ske i enlighet med vad som följer av dessa föreskrifter.

Risk- och behovsanalys

Utöver vad som anges i den allmänna delen bör analysen beakta de omständigheter som är speciella för övervakade och som ökar risken för återfall i brott. Det kan t. ex. avse drogmissbruk/beroende som inte behandlas, att klienten bor i kända riskmiljöer där kriminalitet och drogmissbruk/beroende är vanligt förekommande eller till övervägande del har sitt sociala nätverk bland andra med dessa problem.

Kontroll

I verkställighetsplanen bör fastställas hur kontrollen ska ske av att klienten följer det obligatoriska innehållet i verkställighetsplanen såsom kontraktfrekvens och särskilda föreskrifter samt iakttar de allmänna skötsamhetskraven enligt brottsbalken. Kontrollen bör utformas så att åtgärder vid misskötsamhet kan vidtas skyndsamt. Se vidare Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om frivårdens arbete med dömda under övervakning.

Brotts- och missbruksrelaterade program m.m.

Särskild uppmärksamhet bör i planen läggas vid klientens behov av att delta i särskilt anordnad verksamhet som syftar till att motverka brott eller missbruk/beroende. Föreskrifter som meddelats av domstol eller övervakningsnämnd är obligatoriska delar i planen, varför även följderna av eventuell misskötsamhet av dessa bör framgå. Se vidare Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om frivårdens arbete med dömda under övervakning.

Dessa föreskrifter och allmänna råd träder i kraft den 1 april 2008 då Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om planering av kriminalvårdspåföljd m.m. (KVFS 2006:16) ska upphöra att gälla.

LARS NYLÉN

Ulf Jonson